

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA “VALAHIA” DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL *ȘTIINȚE UMANISTE*
DOMENIUL *ISTORIE*

TEZĂ DE DOCTORAT

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Prof.univ.dr. Ioan OPRIȘ

DOCTORAND,
Nicolae-Tiberiu OLARIU

TÂRGOVIȘTE
2024

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA "VALAHIA" DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL *ISTORIE*

***PERIPLURI ALE PATRIMONIULUI CULTURAL
MOBIL AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN
PERIOADA ANILOR 1877-1918***

(Rezumat)

**CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Prof.univ.dr. Ioan OPRIȘ**

**DOCTORAND,
Nicolae-Tiberiu OLARIU**

**TÂRGOVIȘTE
2024**

Teza de doctorat intitulată „*Peripluri ale patrimoniului cultural mobil al Bisericii Ortodoxe Române în perioada anilor 1877-1918*” a fost întocmită pentru a împlini o nevoie a istoriografiei moderne a Bisericii Ortodoxe Române și anume: lipsa unei evidențe a periplurilor suferite de valorile de patrimoniu cultural mobil al mănăstirilor și bisericilor ortodoxe la sfârșit de secol XIX, început de secol XX.

Perioada istorică pe care am ales-o ca să ne desfășurăm cercetarea corespunde cu două momente de referință din istoria României moderne: Obținerea Independenței de stat a Principatelor Unite Române însoțită de recunoașterea acesteia la nivel internațional (1877-1878) și făurirea României Mari la sfârșitul anului 1918.

În plan politic, Țara s-a aflat sub ocârmuirea regelui Carol I (1881-1914), sub a cărui domnie România a devenit Regat, act ce a contribuit la sporirea prestigiului de care se bucura națiunea română la nivel internațional.

Toate aceste progrese au avut efect și asupra instituției bisericești, care înregistrează la rândul său o primă mare realizare în primăvara anului 1885, atunci când Biserica Ortodoxă Română va reuși să fie recunoscută ca Biserică autocefală de către Patriarhia ecumenică de la Constantinopol și de celelalte biserici surori. S-a reînnoțat astfel comuniunea Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte biserici ale Răsăritului creștin după o perioadă de peste două decenii, în care aceste legături fuseseră întrerupte.

În tot acest proces de obținere a autocefaliei bisericești, s-au distins prin implicare, figurile mitropolitului primat Calinic Miclescu, ale episcopului de Roman, Melchisedec Ștefănescu, Biserica beneficiind și de un larg concurs venit din partea autorităților guvernamentale, în principal prin implicarea ministrului de Externe, Mihail Kogălniceanu și a lui Dimitrie A. Sturdza, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Pe lângă contribuția asumată în cadrul desăvârșirii aspectelor organizatorice ale Bisericii din Regatul României, aceste personalități ale istoriografiei moderne a României, au manifestat preocupări și cu privire la starea și conservarea monumentelor și obiectelor de artă bisericească aflate în patrimoniul bisericilor și mănăstirilor din Vechiul Regat: „*abia către sfârșitul veacului trecut, învățați ca episcopul Melhisedec și Mihail Kogălniceanu atrag atențiunea asupra acestor comori de artă*”¹.

Aceste preocupări încep însă, cu câteva decenii mai devreme, din perioada păstoririi mitropolitului Grigorie Dascălul în scaunul de mitropolit al Ungro-Vlahiei (1823-1834) și

---

¹ Victor Brătulescu, *Miniaturi și manuscrise din Museul de artă religioasă*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1939, p. 7.

continuă în perioada domniei principelui Alexandru Ioan Cuza, prin pasionați cercetători precum: Alexandru Odobescu, Cesar Bolliac, maiorul Dimitrie Pappazoglu și Alexandru Pelimon: „*pentru a deștepta interesul public față de ruinatele cetăți și părăsitele lăcașuri sfinte ale glorioșilor noștri Voivozi, sunt un fel de preludii ale primei preocupări mai serioase pornită de la Stat în această direcție: instituirea în anul 1860 de către Al. G. Golescu, ministrul Cultelor în Țara Românească, a unei comisiuni de bărbați competenți, care să întreprindă cercetări istorico-arheologice pentru cunoașterea și studierea monumentelor bisericesti ale țerii. Această comisiune se alcătui din Al. Odobescu, Cesar Bolliac, Maiorul Pappazoglu și Al. Pelimon. Cel dintâiu, luându-și partea leului, regiunea cea mai bogată în vechi și prețioase biserici și mănăstiri, Argeșul cu ținuturile de peste Olt, își îndeplini desăvârșit însărcinarea*”².

Maiorul Dimitrie Pappazoglu propune domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la data de 26 iulie 1859, să se catagrafieze bunurile istorice și arhivistice ale mănăstirilor închinat:

„*Prea Înălțate Doamne,*

Năstavnicii monastirilor închinat jos posedând astăzi prin zestrile lor mai multe scumpe daruri lăsat de răposaii înalți fondatori, precum: sfinte vase scumpe, odăjdii grele lucrate cu pietre scumpe, arhive, biblioteci și alte podoabe cuvenite Sf. Biserici, din care cele mai multe cu inscripții sculptate și țesute având sensul dorințelor fondatorilor și a altor antice evenimente”³.

Alexandru Odobescu, constatând condițiile improprii în care erau depozitate aceste valori de patrimoniu cultural mobil bisericesc, pe la bisericile și mănăstirile din Principate, multe dintre ele ajunse în ruină sau în părăsire, mai ales după promulgarea Legii secularizării averilor mănăstirești (17/29 decembrie 1863), a avut inițiativa de a inventaria și de a pune aceste obiecte sub pază la Mănăstirea Văcărești, respectiv Golia: „*Alexandru Odobescu, ministru ad-interim la Culte, propune inventarierea tuturor obiectelor și documentelor mănăstirești și punerea lor sub pază la mănăstirea Văcărești-pentru cele din MUNTENIA- și la Golia-pentru cele din Moldova-, lucru care se și aprobă printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri și printr-un Decret domnesc*”⁴.

Chestiunea secularizării averilor mănăstirești a fost pe larg tratată în operele lui Cesar Bolliac: „*Monastirile din România: Monastirile închinat*”, Typographia lui Stephan Rassidescu, București, 1862, și Alexandru Odobescu: „*Mănăstirile închinat din România- Studiu asupra*

---

² Alexandru Lăpedatu, *Scurtă privire asupra Cestiunii conservării și restaurării monumentelor istorice în România*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, S-sor I. St. Rasidescu, București, 1911, p. 6.

³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Cercetări istorice și pitorești prin mănăstirile noastre acum optzeci de ani, Lucrările lui Al. Odobescu, H. Trenk și G. Tătărescu*, Editura Fundației Culturale Mihail Kogălniceanu, București, 1941, p. 4.

⁴ Pr. Gheorghe Stănescu, *Istoria mănăstirii Sărindar din București*, Editura PRINTEURO, Ploiești, 2006, p. 52.

drepturilor și îndatoririlor acestor așezăminte”, în: *Opere complete, volumul III*, Editura Minerva, București, 1908, pp. 72-105, subiectul constituind pol de interes încă din perioada protectoratului rusesc, așa cum ne relevă documentele publicate ulterior⁵.

Mare parte dintre valorile de patrimoniu religios, formate în principal din cărți vechi bisericești și manuscrise, caligrafiate în decursul secolelor în vetre mănăstirești, de către monahi cu alese preocupări cărturărești, aceștia fiind descriși de Virgil Vătășianu drept „*primii oameni de cultură ai românilor*”, își vor regăsi aprecierea justă și adăpostul cuvenit, prin încorporarea lor, în fondul Colecțiunilor Bibliotecii Academiei Române, „*cel mai înalt for științific al României*”, înființat în anul 1867.

Contribuției Bisericii Ortodoxe Române la dezvoltarea Colecțiilor Bibliotecii Academiei Române i-a fost dedicat un întreg capitol în cadrul prezentei lucrări, în care sunt reliefate, atât donațiile de cărți și manuscrise ale unor ierarhi și preoți, membri ai clerului bisericesc sau ai cinului monahal, din rândul cărora se disting mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, Melchisedec Ștefănescu, episcopul Romanului, episcopul Buzăului, Dionisie Romano, episcopul Ghenadie Enăceanu al Râmnicului Noul Severin, cât și munca pentru cultură depusă de istoricii care au cercetat aceste cărți și manuscrise. În șirul acestora sunt menționați: Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simionescu, autori ai lucrării „*Bibliografia Românească Veche 1508-1830*”, publicată în patru tomuri în perioada anilor 1898-1944, Gabriel Ștrempel, autor al lucrării „*Catalogul manuscriselor românești*”, tipărită în patru volume, publicate în perioada anilor 1978-1992 și Constantin Erbiceanu.

Sunt de asemenea menționați cercetătorii manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române: Constantin Litzica, autorul lucrării „*Catalogul manuscriptelor grecești*”, publicată în anul 1909, Nestor Camariano, autorul lucrării „*Catalogul manuscriselor grecești, Tomul II*”, publicată în anul 1940 și Mihail Caratașu, autorul lucrării „*Catalogul manuscriselor grecești BAR 1067-1350, volumul III*”, publicată în anul 2004, dar și cercetătorul manuscriselor slave și slavo-române din Biblioteca Academiei Române, P. P. Panaitescu, autor al lucrării „*Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române*”, publicată în trei volume, în perioada anilor 1959-2018.

Sub forma unui studiu de caz lucrarea noastră surprinde preluarea unor cărți din Biblioteca Mănăstirii Neamț, la Biblioteca Academiei Române, în urma unei acțiuni a istoricului Nicolae Iorga.

Pe lângă periplusurile acestor valori bibliofile, lucrarea noastră abordează și situația obiectelor de patrimoniu cultural mobil bisericesc care se întrebuițau în cadrul cultului divin

---

⁵ Vezi la Ioan C. Filitti, *Documente din vremea Regulamentului Organic*, București, 1935, pp. 55-57.

public sau erau păstrate în secțiunea tezaurilor sfintelor lăcașuri de închinăciune și care au fost preluate, parte la centrele eparhiale din București, Iași și Râmnicu-Vâlcea, altele au suferit periplituri între unitățile de cult ortodox.

O atenție specială a fost dedicată obiectelor aflate în secția eclesiastică a Muzeului Național de Antichități din București, obiectele fiind descrise de-a lungul timpului de Grigore Tocilescu, directorul Muzeului Național de Antichități, de învățatul Jules Brun și de Spiridon Cegăneanu. Într-o proporție covârșitoare aceste donații au fost expresia generozității cu care domnitorii de odinioară au înzestrat aceste sfinte locașuri de închinăciune: „*Domnii au făcut ce nu a putut face călugărul Nicodim, iar mănăstirile au fost înzestrate cu obiecte scumpe. Prima fundație, mănăstirea Vodița, nu a avut prea multe obiecte de argint și de aur, însă cu totul alta a fost situația pentru Tismana, Cozia și poate și Cotmeana, pentru care toate s-au comandat lucruri în Ardeal. Unele s-au pierdut, altele se găsesc în colecțiile Museului nostru*”⁶.

Numeroase piese de patrimoniu cultural bisericesc făceau parte din Colecțiunile Comisiunii Monumentelor Istorice, catalogate de Virgiliu Drăghiceanu, custodele colecțiilor, în anul 1913. Printre aceste obiecte, în majoritatea lor colectate de pe la bisericile din Muntenia, se regăseau și însemnatele donații ale mitropolitului Parthenie Clinceni.

Alte obiecte de patrimoniu religios au suferit periplituri ajungând ulterior în colecțiile muzeelor județene, așa cum a fost cazul Muzeului din Târgoviște sau al Muzeului din Turnu-Severin, ale cărui colecții s-au îmbogățit mai ales prin donațiile familiei doctorului Constantin I. Istrati, colecționar pasionat de bunuri de patrimoniu mobil religios de pe la unitățile de cult ortodox situate în jurul orașului Roman⁷.

Implicarea României în teatrul de operațiuni militare provocat de izbucnirea Primul Război Mondial a avut efecte și asupra stării și conservării patrimoniului cultural al Bisericii Ortodoxe Române.

Am dedicat un capitol aparte prezentării procesului de rechiziționare al clopotelor de la biserici de către Armata de ocupație germană. Cea mai mare parte a informațiilor au fost extrase din dosarele păstrate în Arhivele Naționale Istorice Centrale, venind în completare cu informații din volumele publicate cu privire la perioada ocupației germane de către: Virgiliu Drăghiceanu, Constantin Bacalbașa, Pia Alimăneștianu, Constantin Kirițescu, arhiepiscopul Raymund Netzhammer. Acest capitol surprinde corespondența purtată de preoții parohi cu autoritățile de stat

---

⁶ Nicolae Iorga, *Vechea artă religioasă la români*, Editura Episcopiei Hotinului, Vălenii-de-Munte, 1934, p. 73.

⁷ Pentru o descriere a acestor valori de patrimoniu religios vezi lucrarea lui Pompiliu Costescu, *Palatul Cultural din Turnu Severin. Muzeul „Dr. C. I. Istrati”*. *Catalog Sumar*, Turnu Severin, 1932.

și oferă o imagine fidelă a modului în care s-a desfășurat procesul de rechiziționare a clopotelor de pe la biserici și mănăstiri.

În capitolul final al lucrării au fost evidențiate periplusurile obiectelor de patrimoniu cultural mobil al Bisericii Ortodoxe Române, printre care acțiunea de transportare a celor mai de preț odoare ale episcopiei Argeșului la Mănăstirea Antim din Capitală, metocul acelei episcopii.

Rapacitatea manifestată de soldații bulgari față de populația românească s-a extins și asupra instituțiilor românești de cultură, așa cum a fost și cazul Bibliotecii Internatului Facultății de Teologie de la biserica Radu vodă din București, episod căruia i-am dedicat atenția într-un mod mai special. Acțiunile bulgarilor au culminat cu furtul moaștelor Sf. Dimitrie Basarabov, Ocrotitorul Bucureștilor, din catedrala mitropolitană, fapt ce a produs consternarea populației.

Pentru salvarea odoarelor bisericesti din fața armatelor invadatoare, eparhiile din sudul Țării au trimis cele mai importante obiecte de artă la centrele episcopale din Huși sau de la Iași, multe dintre aceste obiecte fiind mai apoi transportate în Rusia, din care doar o mică parte au fost readuse în țară în anii 1935 și, respectiv, 1956.

Finalul lucrării, surprinde sub forma unui studiu de caz, întocmit pe baza surselor arhivistice existente în cadrul „Serviciului Manuscrise-Carte rară” din cadrul Bibliotecii Academiei Române, preluarea valorilor de patrimoniu cultural mobil de pe la mănăstirile din Oltenia și Moldova, de către Alexandru Tzigara-Samurcaș, delegatul Guvernului, dar și reacțiile contestatate ale anumitor stareți cu privire la aceste acțiuni.

De asemenea, am prezentat într-o manieră succintă activitatea lui Alexandru Tzigara-Samurcaș în cadrul Comisiei de restituire de la Wiesbaden și cea a lui Coriolan Petranu în cadrul Comisiei de reparațiuni de la Budapesta, pentru obiectele din Transilvania și Bucovina, preluate în afara granițelor țării la muzeele din Budapesta și Viena .

Situația obiectelor bisericesti ajunse în afara granițelor țării a fost tratată în studii ample, desfășurate pe parcursul câtorva zeci de ani de către Marcu Beza, Nicolae Iorga, Teodor Bodogae și Virgil Cândea.

Marcu Beza a fost cel care a descoperit mărturii ale trecutului nostru istoric care au ajuns în Tesalia (Grecia) la mănăstirea Meteorelor, spre exemplu: hrisoavele de danie ale domnilor munteni date mănăstirii Bucovăț (Coșuna). Acestea li se adaugă Evangheliile donate de mai mulți voievozi români Patriarhiei Ierusalimului, mănăstirii Sfântul Sava, mănăstirii Mahera din Cipru, sau mănăstirii închinată Sfintei mari mucenițe Ecaterina din muntele Sinai, acolo unde a descoperit o serie de documente relevante privitoare la chestiunea secularizării averilor mănăstirești.

Pentru perioada contemporană se distinge opera vastă a lui Virgil Cândea: „*Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*”.

Lucrarea de față constituie o analiză a modului în care o parte a patrimoniului cultural mobil deținut de către unitățile de cult ortodox (biserici și mănăstiri) a fost înstrăinat, pe de o parte din cauza vicisitudinilor produse de evenimentele istorice în care țara noastră a fost angrenată, pe de altă parte prin prisma înființării unor prestigioase instituții de cultură, în cadrul cărora aceste obiecte au fost mult mai atent depozitate, conservate, beneficiind de o atenție aparte, pe măsura importanței lor artistice dar și a vechimii acestora.

Pentru perioada care a făcut obiectul cercetării noastre, am identificat în conținutul dosarelor existente la sediul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, în fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Direcția contabilității, informații relevante cu privire la bunurile de patrimoniu cultural mobil care au aparținut bisericilor și mănăstirilor, centrelor eparhiale sau anumitor personalități ale vieții bisericești din acele vremuri. Mare parte din informațiile analizate au avut drept sursă izvoarele arhivistice, acestora adăugându-li-se lucrările și studiile de specialitate apărute pe tematica patrimoniului religios, pe care le-am consultat cu preponderență la sala de lectură a Bibliotecii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În ceea ce privește marile mutații prin care au trecut valorile de patrimoniu religios mobil, pentru perioada secolului XIX și începutul de secol XX, acestea au fost generate de o serie de evenimente istorice dintre care menționăm: restabilirea domniilor pământene, domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), ocupația germană a părții de sud a Regatului României în anii de beligeranță în care țara a fost implicată în teatrele de operațiuni ale Primului Război Mondial.

Pe lângă evenimentele mai sus menționate, un impact consistent generator de peripluri pentru obiectele de patrimoniu religios l-a avut înființarea mai multor instituții de cultură, dintre care menționăm: Muzeul Național de Antichități, Biblioteca Academiei Române, Colecțiunile Comisiunii Monumentelor Istorice, Administrația Casei Bisericii. În patrimoniul acestor instituții au intrat numeroase obiecte cu valoare artistică provenite de la unitățile de cult ortodox, cele cu valoare bibliofilă fiind preluate cu precădere de către Biblioteca Academiei Române.

Pentru a prezenta evoluția în timp a situației acestor obiecte ne-am referit în cercetarea noastră și la modul în care valorile de patrimoniu religios au fost ulterior preluate în custodie de către Muzeul Național de Artă al României și, respectiv, Muzeul Național de Istorie a României.

De asemenea, conținutul lucrării evidențiază faptul că aceste peripluri s-au produs și prin preluarea anumitor obiecte în cadrul centrelor episcopale care au avut în intenție înființarea unor muzee eparhiale, dar și prin faptul că obiecte provenind din cadrul unor locașuri de închinăciune demolate sau

aflate în stare de ruină au fost preluate de către unități de cult nou înființate sau de către cele care nu aveau posibilitățile financiare necesare achiziționării unor obiecte de cult noi.

Mare parte dintre aceste obiecte au fost recondiționate și, în general, s-au bucurat de o protecție aparte, cu excepția clopotelor rechiziționate de către armata de ocupație germană de pe la biserici și mănăstiri. Clopotele au fost topite și ulterior transformate în materiale de război, fiind folosite mai ales la confecționarea obuzelor. Aceste rechiziționări fortuite au produs ample mișcări de protest din partea populației în pofida faptului că reprezentanții militari germani au oferit despăgubiri prin emiterea unor bonuri de rechiziție. Sumele la care au fost evaluate aceste obiecte conțineau valori cu mult subdiminuate comparativ cu valoarea lor reală și, mai ales, nu țineau în niciun fel cont de simbolismul pe care aceste obiecte îl aveau în viața comunităților.

Anii războiului au împietat sentimentul religios al românilor prin furtul moaștelor Sfântului Dimitrie Basarabov, Ocrotitorul Bucureștilor, de către soldații bulgari, cât și prin mutarea la București a moaștelor Sfintei mucenițe Filofteia, de la Curtea de Argeș la Mănăstirea Antim, metocul Episcopiei Argeșului.

Pentru salvarea unora dintre cele mai prețioase mărturii ale trecutului nostru istoric decidenții politici au luat decizia ca acestea să fie transportate la Iași, acolo unde se găseau refugiați membrii familiei regale, membrii Parlamentului și cei ai Guvernului, ca mai apoi să fie transferate la Moscova, de unde au mai revenit în țară doar o mică parte dintre acestea în anul 1935 și, respectiv, în anul 1956.

În perioada 1916-1918, cu preluarea obiectelor de cult având valoare artistică, a fost însărcinat Alexandru Tzigara-Samurcaș, acesta continuând șirul cercetătorilor care și-au dedicat activitatea profesională acestor activități.

Conținutul lucrării asigură un bun punct de plecare pentru viitoarele cercetări referitoare la periplusurile patrimoniului cultural mobil al Bisericii Ortodoxe Române, izvoarele istorice consultate, deși unele dintre ele nu au făcut obiectul acestei cercetări, conțin informații lacunare pentru perioada interbelică dar, abundă în informații în ceea ce privește periplusurile patrimoniului cultural mobil al Bisericii Ortodoxe Române în perioada anilor 1948-1989.

MINISTRY OF EDUCATION
“VALAHIA” UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
IOSUD – DOCTORAL SCHOOL OF ECONOMIC AND HUMANISTIC SCIENCES
FUNDAMENTAL FIELD: *HUMANISTIC SCIENCES*
DOMAIN: *HISTORY*

DOCTORAL THESIS

Phd. SUPERVISOR,
Prof.univ.dr. Ioan OPRIȘ

PhD. CANDIDATE,
Nicolae-Tiberiu OLARIU

TÂRGOVIȘTE
2024

MINISTRY OF EDUCATION
“VALAHIA” UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
IOSUD – DOCTORAL SCHOOL OF ECONOMIC AND HUMANISTIC SCIENCES
FUNDAMENTAL FIELD: *HUMANISTIC SCIENCES*
DOMAIN: *HISTORY*

***ITINERARIES OF THE MOVABLE CULTURAL
HERITAGE OF THE ROMANIAN ORTHODOX
CHURCH BETWEEN 1877-1918***

(Abstract)

**PhD. SUPERVISOR,
Prof.univ.dr. Ioan OPRIȘ**

**PhD. CANDIDATE,
Nicolae-Tiberiu OLARIU**

TÂRGOVIȘTE

2024

The doctoral thesis entitled *"Itineraries of the movable cultural heritage of the Romanian Orthodox Church between 1877-1918"* was written to fulfill a need of the modern historiography of the Romanian Orthodox Church, namely: the lack of an evidence of the journeys suffered by the mobile cultural heritage values of the Orthodox monasteries and churches at the end of the 19th century, beginning of the 20th century.

The historical period that we have chosen to carry out our research corresponds to two landmark moments in the history of modern Romania: Obtaining State Independence of the United Romanian Principalities accompanied by its international recognition (1877-1878) and the forging of Greater Romania at the end of 1918.

Politically, the country was under the rule of King Carol I (1881-1914), under whose reign Romania became a Kingdom, an act which contributed to the increased prestige enjoyed by the Romanian nation internationally.

All this progress also had an effect on the ecclesiastical institution, which, in turn, recorded a first great achievement in the spring of 1885, when the Romanian Orthodox Church succeeded in being recognized as an autocephalous Church by the Ecumenical Patriarchate of Constantinople and the other sister churches. The communion of the Romanian Orthodox Church with the other churches of the Christian East was thus renewed after a period of more than two decades during which these links had been interrupted.

Throughout this process of obtaining ecclesiastical autocephaly, the figures of the Primate Metropolitan Calinic Miclescu, the Bishop of Roman, Melchisedec Ștefănescu, and the Church also benefited from a broad support from the government authorities, mainly through the involvement of the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu and Dimitrie A. Sturdza, Minister of Religious Affairs and Public Instruction.

In addition to their contribution to the perfection of the organizational aspects of the Church in the Kingdom of Romania, these personalities of modern Romanian historiography were also concerned about the condition and conservation of the monuments and objects of ecclesiastical art in the heritage of the churches and monasteries of the Old Kingdom: *"it was only towards the end of the last century that scholars such as Bishop Melchisedec and Mihail Kogălniceanu drew attention to these treasures of art"*⁸.

These concerns begin, however, a few decades earlier, from the period of the shepherding of Metropolitan Gregory Dascălu in the chair of Metropolitan of Ungro-Vlahia (1823-1834) and continue during the reign of Prince Alexandru Ioan Cuza, through passionate researchers such as: Alexandru

---

⁸Victor Brătulescu, *Miniatures and manuscripts from the Museum of Religious Art*, The Official Gazette and the State Printing Works, Bucharest, 1939, p.7.

Odobescu, Cesar Bolliac, Major Dimitrie Pappazoglu and Alexandru Pelimon: *"in order to awaken public interest in the ruined citadels and deserted holy places of our glorious Voivodes, are a kind of prelude to the first more serious concern started from the State in this direction: the establishment in 1860 by Al. G. Golescu, Minister of Religious Affairs in Wallachia, of a commission of competent men to undertake historical-archaeological research for the knowledge and study of the country's ecclesiastical monuments. This commission was composed of Al. Odobescu, Cesar Bolliac, Major Pappazoglu and Al. Pelimon. The first, taking the lion's share, the region richest in ancient and precious churches and monasteries, Argeş and the lands beyond Olt, fulfilled his task"*⁹.

On July 26, 1859, Major Dimitrie Pappazoglu proposed to Prince Alexandru Ioan Cuza, on July 26, 1859, to catalog the historical and archival assets of the monasteries:

"Most Exalted Lord,

*The administrators of the monasteries worshipped below possessing today through their dowries many expensive gifts left by the deceased high founders, such as: holy vessels, expensive vessels, heavy vestments worked with precious stones, archives, libraries and other ornaments befitting the Holy Church, most of which with carved and woven inscriptions having the meaning of the founders wishes and other ancient events"*¹⁰.

Alexandru Odobescu, noticing the unsuitable conditions in which these values of movable ecclesiastical cultural heritage were stored in the churches and monasteries of the Principalities, many of them in ruins or abandoned, especially after the promulgation of the Law of secularization of monastery property (17/29 December 1863), took the initiative to inventory and put these objects under guard at the Monastery of Văcăreşti, respectively Golia: *"Alexandru Odobescu, Minister ad-interim for Religious Affairs, proposes to inventory all the monastery objects and documents and to put them under guard at the monastery of Văcăreşti - for those in MUNTENIA - and at Golia - for those in Moldova -, which is also approved by a Journal of the Council of Ministers and by a Royal Decree"*¹¹.

The question of secularization of monastery property has been extensively treated in the works of Cesar Bolliac: *"Monasteries in Romania: The consecrated monasteries"*, Typography of Stephan Rassidescu, Bucharest, 1862 and Alexandru Odobescu: *"The consecrated monasteries from România- Study on the rights and duties of these institutions"*, in: *Complete work*, volume

---

⁹ Alexandru Lăpedatu, *A Brief Overview of the Issue of Conservation and Restoration of Historical Monuments in Romania*, Institute of Graphic Arts Carol Göbl, S-sor I. St. Rasidescu, Bucharest, 1911, p. 6.

¹⁰ Aurelian Sacerdoţeanu, *Historical and picturesque researches through our monasteries eighty years ago. The works of Al. Odobescu*, H. Trenk and G. Tătărescu, Mihail Kogălniceanu Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1941, p. 4.

¹¹ Pr. Gheorghe Stănescu, *History of Sărindar Monastery from Bucharest*, Publisher PRINTEURO, Ploieşti, 2006, p. 52.

III, Minerva publishing house, Bucharest, 1908, pp. 72-105, the subject being of interest since the period of the Russian protectorate, as later published documents reveal¹².

A large part of the religious heritage, consisting mainly of old ecclesiastical books and manuscripts, calligraphed over the centuries in monastery vaults by monks with a great interest in books, described by Virgil Vătăşianu as "*the first Romanian men of culture*", will find their just appreciation and the right shelter by being incorporated into the collections of the Romanian Academy Library, "*the highest scientific forum in Romania*", founded in 1867.

The contribution of the Romanian Orthodox Church to the development of the Romanian Academy Library Collections has been dedicated an entire chapter in the present work, in which are highlighted both the donations of books and manuscripts of hierarchs and priests, members of the ecclesiastical clergy or monastic, including the Metropolitan of Moldavia and Suceava, Iosif Naniescu, Melchisedec Ştefănescu, Bishop of Roman, Bishop of Buzău, Dionisie Romano, Bishop Ghenadie Enăceanu of Râmnicul Noul Severin, and the work for culture carried out by historians who have researched these books and manuscripts. Among them are mentioned: Ioan Bianu, Nerva Hodoş and Dan Simionescu, authors of the book "*Old romanian bibliography 1508-1830*", published in four volumes between 1898-1944, Gabriel Ştrempel, author of the work "*The catalog of romanian manuscripts*", printed in four volumes, published between 1978-1992 and Constantin Erbiceanu.

The researchers of Greek manuscripts in the Romanian Academy Library are also mentioned: Constantin Litzica, author of "*The catalog of Greek manuscripts*", published in 1909, Nestor Camariano, author of "*The catalog of Greek manuscripts, the Tom II*", published in 1940 and Mihail Carataşu, author of "*The catalog of Greek manuscripts BAR 1067-1350, Vol. III*", published in 2004, as well as the researcher of Slavic and Slavo-Romanian manuscripts in the Romanian Academy Library, P. P. Panaitescu, author of the work "*Slavic manuscripts in the Romanian Academy Library*", published in three volumes, between 1959-2018.

In the form of a case study, our work captures the taking over of some books from the Neamţ Monastery Library to the Romanian Academy Library, following an action of the historian Nicolae Iorga.

In addition to the journeys of these bibliophilic values, our work also deals with the situation of the objects of movable ecclesiastical cultural heritage that were used in public divine worship or were kept in the section of the treasuries of the holy places of worship and which were

---

¹² See at: Ioan C. Filitti, *Documents from the time of the Organic Regulation*, Bucharest, 1935, pp. 55-57.

taken over, some of them to the diocesan centers in Bucharest, Iași and Râmnicu-Vâlcea, others were moved between the Orthodox worship units.

Special attention has been devoted to the objects in the ecclesiastical section of the National Museum of Antiquities in Bucharest, the objects having been described over the years by Grigore Tocilescu, director of the National Museum of Antiquities, by the learned Jules Brun and by Spiridon Cegăneanu. In an overwhelming proportion, these donations were the expression of the generosity with which the rulers of the past endowed these holy places of worship: *"The rulers did what the monk Nicodemus could not do, and the monasteries were endowed with expensive objects. The first foundation, the monastery of Vodița, did not have too many silver and gold objects, but the situation was quite different for Tismana, Cozia and perhaps Cotmeana, for which things were all ordered from Transylvania. Some have been lost, others are in the collections of our Museum"*¹³.

Many pieces of ecclesiastical cultural heritage were part of the Collections of the Historical Monuments Commission, cataloged by Virgiliu Drăghiceanu, the curator of the collections, in 1913. Among these objects, most of them collected from the churches of Muntenia, there were also the significant donations of Metropolitan Parthenie Clinceni.

Other objects of religious heritage have undergone journeys and subsequently ended up in the collections of county museums, as was the case of the Museum of Târgoviște or the Museum of Turnu-Severin, whose collections were enriched especially through donations from the family of Dr. Constantin I. Istrati, a passionate collector of religious movable heritage from Orthodox religious buildings around the city of Roman¹⁴.

Romania's involvement in the theater of military operations caused by the outbreak of the First World War also had effects on the state and preservation of the cultural heritage of the Romanian Orthodox Church.

We have devoted a separate chapter to the presentation of the process of requisitioning church bells by the German occupation army. Most of the information has been extracted from the files kept in the Central National Historical Archives, supplemented with information from volumes published on the German occupation period by: Virgiliu Drăghiceanu, Constantin Bacalbașa, Pia Alimăneștianu, Constantin Kirițescu, Archbishop Raymund Netzhammer. This

---

¹³ Nicolae Iorga, *Old Romanian religious art*, Publishing House of The diocese of Hotin, Vălenii-de-Munte, 1934, p. 73.

¹⁴ For a description of these religious heritage values see Pompiliu Costescu work: „*Cultural Palace of Turnu Severin. Museum "Dr. C. I. Istrati". Summary Catalog*”, Turnu Severin, 1932.

chapter captures the correspondence between the parish priests and the state authorities and gives a true picture of the process of requisitioning the bells of churches and monasteries.

In the final chapter of the work, the journeys of the movable cultural heritage objects of the Romanian Orthodox Church were highlighted, including the transportation of the most precious objects of the diocese of Arges to the Antim Monastery in the capital, the metoch of that diocese.

The Bulgarian soldiers hostility towards the Romanian population also extended to Romanian cultural institutions, as was the case of the Library of the Boarding School of the Faculty of Theology at the Radu Vodă Church in Bucharest, an episode to which we have devoted special attention. The actions of the Bulgarians culminated in the theft of the relics of St. Dimitrie Basarabov, the Patron of Bucharest, from the Metropolitan Cathedral, which caused consternation among the population.

In order to save the ecclesiastical objects from the invading armies, the dioceses in the south of the country sent the most important works of art to the episcopal centers in Huși or Iași, many of these objects were later transported to Russia, of which only a small part were returned to the country in 1935 and 1956, respectively.

The end of the work, in the form of a case study, based on the archival sources existing in the "Manuscripts-Rare Paper Service" of the Romanian Academy Library, captures the taking over of the movable cultural heritage values from the monasteries of Oltenia and Moldova by Alexandru Tzigara-Samurçaș, the Government delegate, as well as the contestatory reactions of certain abbots regarding these actions.

We have also briefly presented the work of Alexandru Tzigara-Samurçaș in the Wiesbaden Restitution Commission and that of Coriolan Petranu in the Budapest Reparation Commission, for Transylvania and Bucovina objects taken from outside the country to museums in Budapest and Vienna.

The situation of ecclesiastical artifacts that arrived outside the country's borders was dealt with in extensive studies carried out over several decades by Marcu Beza, Nicolae Iorga, Teodor Bodogae and Virgil Cândea.

Marcu Beza was the one who discovered testimonies of our historical past that reached Thessaly (Greece) at the monastery of Meteora, for example: the donation charters of the lords given to the monastery of Bucovăț (Coșuna). To these we can add the Gospels donated by several romanian voivodes to the Patriarchate of Jerusalem, to the monastery of St. Sava, to the monastery of Mahera in Cyprus, or to the monastery dedicated to the Holy Great Virgin Catherine Catherine

of Mount Sinai, where he discovered a series of relevant documents concerning the secularization of monastery property.

For the contemporary period, Virgil Căndea extensive work stands out: "*Romanian Testimonies Abroad. Romanian creations and Romanian sources in foreign collections*".

The present work is an analysis of the way in which part of the movable cultural heritage owned by the Orthodox religious institutions (churches and monasteries) was alienated, on the one hand due to the vicissitudes caused by the historical events in which our country was involved, on the other hand through the establishment of prestigious cultural institutions, where these objects were more carefully stored, preserved, and benefiting from special attention, in proportion to their artistic importance and their age.

For the period that was the subject of our research, we have identified in the content of the files existing at the headquarters of the National Historical Archives, in the Ministry of Cults and Public Instruction, Accounting Department, relevant information on the movable cultural heritage assets that belonged to churches and monasteries, diocesan centers or certain personalities of the ecclesiastical life of those times. A large part of the information analyzed had archival sources as a source, in addition to specialized works and studies on the subject of religious heritage, which we consulted mainly in the reading room of the Library of the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church.

As for the great changes that the values of the movable religious heritage underwent during the 19th and early 20th centuries, they were generated by a series of historical events, among which we mention: the re-establishment of the terran dominions, the reign of Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), the German occupation of the southern part of the Kingdom of Romania during the years of belligerence in which the country was involved in the theaters of operations of the First World War.

In addition to the above-mentioned events, the establishment of several cultural institutions had a consistent impact on the religious heritage objects, among which we mention: The National Museum of Antiquities, the Romanian Academy Library, the Collections of the Historical Monuments Commission, the Administration of the Church House. In the patrimony of these institutions numerous objects of artistic value from the Orthodox religious institutions have entered the patrimony, those of bibliophilic value being mainly taken over by the Romanian Academy Library.

In order to present the evolution of the situation of these objects over time, our research also referred to the way in which the religious heritage values were subsequently taken into

custody by the National Art Museum of Romania and the National History Museum of Romania, respectively.

The content of the work also highlights the fact that these journeys also occurred through the taking over of certain objects within the episcopal centers that intended to establish diocesan museums, but also through the fact that objects from demolished or ruined places of worship were taken over by newly established worship units or by those who did not have the financial means to purchase new objects of worship.

Most of these objects were refurbished and generally enjoyed special protection, with the exception of bells requisitioned by the German occupation army from churches and monasteries. The bells were melted down and later converted into war material, mainly used for howitzers. These fortuitous requisitions led to widespread public protests, despite the fact that German military representatives offered compensation by issuing requisition vouchers. The amounts at which these objects were valued were far below their real value and, above all, took no account whatsoever of the symbolism that these objects had in the life of the communities.

The years of the war have stung the religious sentiment of Romanians by the theft of the relics of St. Dimitrie Basarabov, the patron saint of Bucharest, by Bulgarian soldiers, and by the removal to Bucharest of the relics of St. Filofteia, from Curtea de Argeş to Antim Monastery, the metoch of the Bishop of Argeş.

In order to save some of the most precious relics of our historical past, the political decision-makers decided to transport them to Iasi, where members of the royal family, members of Parliament and members of the Government were refugees, and then to Moscow, from where only a small part of them returned to the country in 1935 and 1956 respectively.

Between 1916-1918, Alexandru Tzigara-Samurcaş was entrusted with the collection of cult objects of artistic value, continuing the line of researchers who have dedicated their professional activity to this work.

The content of the work provides a good starting point for future research on the journeys of the mobile cultural heritage of the Romanian Orthodox Church, the historical sources consulted, although some of them were not the subject of this research, contain incomplete information for the interwar period, but, they are abundant in information regarding the journeys of the mobile cultural heritage of the Romanian Orthodox Church in the period 1948-1989.